

Mutluluktan Öte Bir Sırta Ermek -Yunus'un Şiirleri Bağlamında İşlevsel Boyutuyla Sevgi ve Mutluluk Çözümlemeleri-

Doç. Dr. Mustafa Doğan Karacoşkun

İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Ana Bilim Dalı

mkaracoskun@hotmail.com

Özet

Bu makalede hemen her insanın bildiği ve arzuladığı düşünülen, ancak hakiki anlamı ve derinliği pek çok kimse tarafından anlaşılıp yeterince meşgul olunmayan bir kavramlar olan sevgi ve mutluluk ele alınmaktadır. Nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan analiz tekniklerinden betimsel analiz tekniği ile Yunus Emre'nin şiirlerinin çözümlemesi yapılan bu çalışmada, sevgi ve sevgiye derinlik ve gerçek anlamını kazandıran işlevsel boyutu psikoloji ve din psikolojisi alanlarında yeni bir yaklaşımla ele alınmıştır. Çalışmada, sevgi ve mutluluğun Yunus'un şiirleri bağlamında psikolojik bir analize tabi tutulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yunus Emre, Sevgi, Mutluluk, betimsel analiz tekniği, din psikolojisi

Abstract

A Secret beyond Happiness

In this article we deal with the concept of true love which almost all people know superficially and try to optain but most people don't really know its meaning and depth. In this study, which qualitative research methods used. We aimed at doing psychological anlysis of the happinies, the true love and its functional dimension on the context of Yunus Emre's poems.

Key Words: Yunus Emre, love, happiness, descriptive analiysis tekniqe, rpsikhology of religion

Konu ve Amaç

Günümüzde insanların sevgi konusunda yaşadıkları problemlerin başında, ka-naatimizce, sevgiyi nasıl anlayıp nasıl tanımladıkları gelmektedir. Çünkü hayatlarımızın en sık kullanılan kelimelerinden olan sevgi yahut sevmek ve sevilme, birçoğumuzun hayata dönük en belli başlı yakınma nedeni ve beklentisi olarak gözükmektedir. Nitekim görünen odur ki, ekonomik refah düzeyi, sosyal statüsü vb. ne olursa olsun çoğu kimse, sevgi konusunda yetersiz bir noktada olduğunu düşünmektedir. Günümüz insanların var olan yaşantısal süreçlerini kabulleniyor gözükmekle birlikte, gerçekte içsel sevgi boşluğunu pek çok söylem ve davranışlarıyla ortaya koymakta, gündelik hayatın-

da bunu olsa olsa sadece maskeleyebilmektedir. Geriye çözüm olarak sadece derinlikli ve içtenlikli sevgilerden umut keserek, sığ ve geçici ilişkilerden medet ummak seçeneği kalmaktadır.

Bu derinlikli yoksunluklar çerçevesinde süren hayat, görebildiğimiz kadarıyla, günümüz insanlarını çaresiz, yalnız ve içinde yaşanan çevre ve dünyaya yabancı hale getirmektedir. Sevgiyi doğru bir şekilde anlamlandırıp, ona özel bir yer verilemediği için, içli ve derinlikli olmayan ve sıradan öteye geçmeyen mekânsal ve zamansal birlikliklerde soruna çare aramak, nafi bir çaba olarak gözükmemektedir. Fiziksel mesafeleri kaldırmaktan yahut aşmaktan çok önce, gönül mesafelerini yakınlaştırarak başarılabilecek bir sevgi yaşantısı, durağan ve yüzeysel sevgi yaşantılarının çok ötesinde bir anlama sahiptir. Salt sözle değil, tüm benliğin içten katılımıyla ve dinamik işleyen bir süreç işidir. Böyle bir sevgi durağan ve etkisiz olamaz. Onun için bu sevgiye, işlevsel boyutuyla sevgi demenin doğru ve ayırt edici olacağı kanaatindeyiz. Bu sevgi yaşantısının tarih boyunca kültür ve medeniyetimizde sayısız örnekleri mevcuttur. Bunların en önde gelenlerinden biri olarak Yunus Emre, yaşantısı ve şiirleriyle bu sevginin nasıl yaşanabileceğini bize gösterir. Bu nedenle makalemizde, onun şiirlerinden hareketle sevginin işlevsel boyutunun psikolojik çözümlemesi yapılmaya çalışılacaktır. Amacımız, Yunus Emre'nin şiirleri bağlamında sevgi kavramının işlevsel yönünü ortaya koyabilmektir.

Yöntem

Makalemizde nitel araştırma yöntemlerinden “doküman incelemesi yöntemi” kullanılacaktır. Bu amaçla Yunus Emre'ye ait *Divan* ve *Risalat al-Nushiyye* adlı eserlerde geçen Yunus Emre şiirleri çerçevesinde betimsel analizler yapılacaktır. Yapılacak analizler için betimsel analiz tekniği gereğince sık sık şiir alıntılara yer verilecektir. Daha sonra şiirlerde geçen temalar, diğer bilimsel çalışmalardan oluşan kaynakların da yardımıyla çözümlemeye tabi tutulacaktır.

Yunus Emre Düşüncesinde Sevgi ve Mutluluk Kavramları

Yunus Emre düşüncesinde mutluluk kavramı, sevgi ve özellikle aşk kavramı yanında anlamsız kalır. Nitekim o, dünyevi pek çok nimete eğilim göstermemesinin yanı sıra, uhrevi ödül olan cenneti ve onun içindeki nimetleri bile, ilahi aşkın vereceği hazzın yanında değerli bulmaz. Bu nedenle onun yaşayarak koyduğu hedef, mutluluğun ötesinde bir sırta ermektir. Bunun yolu da, sevgi ile yaşayıp, Allah aşkını benliğine yerleştirerek, tüm yaratılmışları sevebilmektir. Her şeye güzel bakmak, güzel görmek ve dün-

yanın kaygılarını önemsemeyip aldatıcı sevinçleriyle oyalanmamaktır. Bu temel tutum ve davranışlar sonucunda gelinecek üst nokta, ona göre “*kâmil insan*” olmaktır. Kâmil insan (insan-ı kâmil) için, sıradan şeyler mutluluk kaynağı olamaz. Ona göre asıl mutluluk, insanın kendi gerçekliğinin farkına vararak, beşeri benlikten sıyrılıp ilahi benliğe geçişindedir. Bu durumda ideal ben bunu hedefler. Var olan ben, bu ideal bene yani ilahi benliğe geçiş uğraşı içinde olur. Çünkü artık mutluluk günübürlük beklentilerin ötesinde bir arayışın konusu olmuştur. Ancak bu bir süreç işi olup, yoğun bir algısal ve davranışsal dönüşümün parametrelerini ve ilişkisel boyutlarını barındırır.

Benlik Algısı ve Mutluluk

Yukarıda sözünü ettiğimiz gibi Yunus’un benlik algısı, mutluluk anlayışıyla birbir ilişkilidir. Bu bağlamda onun benlik algısı, insanın tekil gerçekliğinin ötesine taşar. Bununla birlikte Yunus Emre’de insanın varoluşunun da, bir başına anlamı vardır. Bu anlam varoluşsal bir temele dayanır. Sorumluluk temelinde devam edecek olan bir yaşantının belirleyici özüdür. Buna göre, söz konusu varoluşsal anlam ve sorumlulukta ilk nokta, kendini tanımaktır. İşte bütün ilimlerin de ancak bu amaca hizmet ederlerse insanlara katkısı olur. Yunus Emre bu doğrultudaki düşünce ve duygularını şöyle dillendirir:

*“İlim ilim bilmekdür,
İlim kendün bilmekdür
Sen kendüni bilmezsin
Yâ nice okımakdur”¹*

Bu mısralarda anlatılan temaya göre, nesnel gerçekliği anlamaya yarayan ilmin, bu bağlamda dünyayı değerli bulan ve yaşantımızda onu işlevsel kılan bir duruma karşılık geldiğini² anlamaktayız. İşte bu işlevsel yaşantı alanında kendini bilmek veya kendin olmak, sahip olunulan insanî potansiyelleri geliştirmektir. Benliğin esaretinden kurtulmak iç huzuruna ulaşmaktır. Böyle yapabilen insan daha yaşarken ölümün anlamını da kavrayacaktır. Yunus’un dediği gibi diri iken ölecek ve ölümü ölümsüzleştirecektir:

*“Al gider benden benliği doldur içüme senliği
Dirliğünde öldür beni varup anda ölmeyeyin”³*

¹ Mustafa Necati Bursalı, *Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri*, İstanbul, 1981, s. 103; *Tam ve Tekmil Yunus Emre Divanı*, İstanbul, 1954, s. 315.

² Hüseyin Subhi Erdem, “Yunus Emre’de İnsanın Varoluşsal Gerçekliği”, *X. Uluslar arası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni Bildirileri*, Haz. Erdoğan Boz, Eskişehir, 2011, s. 315.

³ Bursalı, *a.g.e.*, s. 194.

Bu yaşantıda kimi varoluşçu düşünürlerin ifade ettikleri "*hayatın anlamı yoksa, ölümün de anlamı yoktur*" sözüne paralel olarak, tersine bir yaklaşımla, hayatın anlamı varsa ölümün de anlamı olacaktır. Bu, ölümü yok eden ve aşan ölüm ötesi hayatla, bu dünya hayatını birleştirerek ebedileştiren bir anlam olacaktır. Bu anlamlar, insanın özünde saklıdır. Çağdaş psikanalist Fromm'un ifadesiyle, insanın hayatı boyunca temel görevi de, kendi içsel güç ve potansiyellerinin ortaya çıkmasına, kısaca "içsel doğum" a gayret etmek ve özündeki doğru anlamları yakalayabilmektir. Çünkü insanın özünde kötülük olgusu da vardır. Ama eğer insan özgürlüğünü doğru kullanarak iyiliği seçerse, sevgi ve adalet güçlerine sahip ve bunları geliştirip kullanabilen bir varlık olacaktır.⁴ Aksi halde açgözlü ve ihtiraslarının esiri olmuş bir ilkel varlık, bir yamyam ve doğal olarak yırtıcı olabilir. Nitekim Kur'an-ı Kerim de, insanın iki yönünden söz ederek, insanın ilahi emirler doğrultusunda, güzel ve doğru işler yaparsa yaratılmışların en üstünü ve şerefli; aksi halde ise hayvanlardan daha aşağıda bir varlık olabileceğini açıklar.

Ölüm Algısına Farklı Bir Bakış

İnsan, benliğin tuzaklarına karşı dikkatli olmalıdır. Bu tuzak, insanı dünyanın ve nefsinin esiri yapabilir. Zaten bu ikisi birbiriyle bağlantılıdır. İnsan, dünyaya bağlılığı ölçüsünde kendi kendine hapsolür ve yaşar gözüdürken psikolojik bir ölüme sürüklenir. Böyle bir noktada, dünya hayatı insana olabildiğince kaygı ve üzüntü verir.⁵ Yunus Emre'ye göre bu durumdan kurtulabilmenin yolu, insana bir açılım ve kurtuluş sağlayacak olan insanın kendi dışındaki "*nihai sen*" dir. Beşeri benlik *nihai sen*'le özgürleşir ve ölümsüzleşir.⁶ Bu noktadan sonra artık ölüm, bir yok oluş olarak algılanıp kaygıya yol açmaz. Nihayetinde Yunus Emre düşüncesinde ölüm, aslına dönüp yeni bir hayatın başlangıcı olarak görülür.⁷ Bedensel ölüm algısı ise, Yunus'a göre olsa olsa Allah'a kavuşma vesilesi olabilir.⁸

"Aşık öldü diyü salâ virürler

Ölen hayvan olur aşıklar ölmez" ⁹

⁴ Erich Fromm, **Sevgi ve Şiddetin Kaynağı**, çev. Selçuk Budak, 4. baskı, Ankara, 1997, ss. 163-165.

⁵ İsmail Yakıt, **Yunus Emre'de Sembolizm**, İstanbul, 2009, s. 32.

⁶ Aliye Çınar, "Yunus emre Düşüncesinde Hayat ve Ölüm Teması", **X. Uluslar arası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni Bildirileri**, s. 159.

⁷ İskender Pala, "Yunus Emre'de Ölüm Düşüncesi", **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Uluslar arası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, 1995, s. 542.

⁸ Hanifi Vural, "Yunus Emre'de Ölüm Düşüncesi ve Ölüme Dair İfade Sıklığı", **X. Uluslar arası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni Bildirileri**, s. 983.

⁹ Yunus Emre, **Risalat al-Nushiyye ve Divan**, haz. Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul, 1965, s. 166.

Sevgi Yaşantısının İşlevsel Süreçleri

Yunus düşüncesinde insanın özündeki hayatı ve ölümü anlamlandırmaya dönük olumlu potansiyelleri harekete geçirebilecek ve onları doğru yaşamayı sağlayabilecek bir zemine ihtiyaç vardır. Bu zemin, ona göre tüm anlamları süsleyen, güzelleştiren ve insanı üretken, huzurlu ve mutlu kılmaya götürecektir olan sevgidir. Sevgi, hem zemin hem güdü, hem de tutum ve davranışların temel motifidir. Ölüm bile bunu engellememelidir. Çünkü ölüm, bu dünyaya eğilim göstermeyip Yaradana yönelmiş kimse için korkulacak bir şey olmayıp, olumsuz kaygı ve düşüncelerle onu iyi ve güzel işlerden alıkoymaz. Bu kimsenin temel yönelimi, Yaradandan alınan ilhamla, gönlünü tümüyle sevgiye açmak, hayatı sevgi ile anlamlandırmaktır.

*"Ben gelmedim da'vi için benim işim sevi için
Dostun evi gönüllerdir gönüller yapmaga geldim"* ¹⁰

Yunus'ta sevginin, mutlak iyi ve mutluluğun yegâne kaynağı Allah'tır. Onun yaratışı da iyi ve mükemmel olduğundan, dünyada kötü olan bir şey olamaz. Kötü algısı, insanların bazı şeyleri yanlış kullanmaları ve değerlendirmeleri nedeniyledir. İnsan eğer kendi özüne dönerse evrene, içinde yaşadığı doğaya, insanlara ve diğer canlılara karşı ilahi merkezli bir bakış elde edecek ve kötülük göremeyecektir.¹¹ Ona göre her baktığı şeyde Allah'ı gören bir insan, hep iyi bakar, iyi görür. Allah'la bütünleşir ve huzur duyar. Çünkü o, varlık perdesini yırtarak, beşeri benliğini aşmıştır.

Beşeri benliğin aşılıp, varlık perdesinin yırtılmasıyla sevginin anlamlandıracağı bu hayatın neticesi, barış, kardeşlik, sevmek ve sevmektir. Dini, mezhebi ne olursa olsun, tüm insanları evrensel bir yaklaşımla sevebilmektir.¹² Yunus Emre bunu şu mısralarıyla dillendirir:

*"Gelin tanış olalum işin kolay kılalum
Sevelüm sevilelüm dünya kimseye kalmaz"* ¹³

Demirci'ye göre tasvir edilen bu sevgi yaşantısı, yeniden dirilişin ifadesidir.¹⁴ Bu bağlamda mutluluğun arandığı yer sevgi olarak ortaya çıkmaktadır. Sevgisiz olanlar,

¹⁰ Yunus Emre, *Risalat al- Nushiyye ve Divan*, haz. Abdülbaki Gölpınarlı, s. 123; Bursalı, *a.g.e.*, s. 164.

¹¹ Mustafa Ergün, *Yunus Emre'de Tasavvuf ve Eğitim*, Malatya, 1991, s. 27.

¹² Cafer Sadık Yaran, "Mevlana ve Yunus Emre'de Dinler ve Mezhepler Arası Barış. Nedenler ve Çözümler", *Din ve Dünya Barışı, Uluslararası Sempozyum*, İstanbul, 2008, ss.119-122.

¹³ Yunus Emre, *Risalat al- Nushiyye ve Divan*, haz. Abdülbaki Gölpınarlı, s. 116.

¹⁴ Mehmet Demirci, "Yunus'ta Aşkın Dinamizmi", *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri*, s. 409.

yani Tanrının mekânı olarak tasvir edilen insan kalbini incitebilen kimseler, iki dünyada da bedbaht olacaklardır.¹⁵ Çünkü hiçbir insan, hiçbir olay ve hiçbir inanç Allah'ın birliği dışında değildir. Her şey Allah tarafından yürütüldüğüne göre sevgisizlik, görünürde yaratılanlara karşı gibi olsa da, gerçekte Yaratan'a karşıdır. Kin tutulan, sevilmeyen, küçük görülen, gerçekte yaratılmış olan insan değil, Yaradan Allah'tır.¹⁶ Bu algı ve anlayışın doğal sonucu kaçınılmaz sevgi olacaktır.

Yunus'un bu kuşatıcı sevgi anlayışı, onun empatik yaklaşımıyla desteklenir gözükmektedir. Çünkü başkalarına empatik yaklaşabilmek, olaylara onların gözüyle ve öznel yaşantılarını da dikkate alarak bakabilme becerisidir. Eleştirmek, yadırgamak ve yargılamak, empatik davranışa uymaz. Bu çerçevede olaylara ve insanlara empatik yaklaşma yönü güçlü olan kimseler, nasıl ki kendi içinde yetiştikleri aile ve toplumun onlara kattığı inanç ve değerleri, mezhepsel ve düşünsel bakış açılarını önemsiyor, sevebiliyor ve yaşamak istiyorlarsa, başkalarının da aynı durumda olabileceğini düşünebilirler. Onları anlamaya çalışarak onlara karşı tutum ve davranışlarında dikkatli davranıp, onları anlama ve sevebilme becerisi gösterebilirler.¹⁷ Bunun aksine empatik olmayan bir tutum, farklı inanç ve düşüncedeki bir kimseyi anlayabilmeyi zorlaştıracaktır. Yunus Emre'nin empatik yaklaşımı, onu farklı kılarak, bir model insan haline getirmektedir. Ona göre, başkalarıyla ilişkilerimizde tutum ve davranışlarımızın özü, dışlayıcı dinî yaklaşımlar değil, aşk olmalıdır. Eğer din veya mezhep anlayışımız farklı da olsa, aşk varsa sorun yok demektir. Nitekim şu mısralarıyla Yunus bunu çok açık ifade eder:

*"İy aşıklar iy aşıklar ışk mezheb ü dindir bana
Gördi gözüm dost yüzini yas kamu düğündür bana" ¹⁸*

Aşk, kişiyi günübürlük kaygılar ve sıradan ilişkilerin çok ötesine taşır. Küçük kaygılar ve hesaplarla uğraşmak, sevgiyi donuklaştırır ve kişiyi yolda bırakır. Bu durumu şöylece mısralara döker Yunus:

*"Aşıkları sorarsan bimezheb ü millet
Yolda kalupdur sakın give gündüz sayan"¹⁹*

¹⁵ Osman Türer, "Yunus Emre'de Barış ve Mutluluk", *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Uluslar arası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri*, s. 581.

¹⁶ Ergün, *Yunus Emre'de Tasavvuf ve Eğitim*, ss. 13-14.

¹⁷ Cafer Sadık Yaran, *Bilgelik Peşinde Din Felsefesi Yazıları*, Ankara, 2002, s. 272.

¹⁸ *Yunus Emre Divanı*, haz. Faruk Timurtaş, Ankara, trs. s. 7.

¹⁹ *Tam ve Tekmil Yunus Emre Divanı*, İstanbul, 1954, s. 272.

Bu sevgi, bu aşk, sığ ve eğreti değil, tüm varlıkları kuşatan ve spontane işlev gören bir sevgidir. Bu sevgide vermek, sevgiyi vererek çoğaltmak vardır. Nitekim Fromm da, sevgiyi tanımlarken onun bir almak değil, vermek eylemi olduğunu ifade eder. Veren kişi kendini taşan, harcayan, canlı ve coşkulu olacaktır. Vermek sevinç kaynağı ve erdemli bir davranıştır. Bu nedenle de, pasif değil, aktif bir duygu olan sevginin temelinde "vermek" yatar.²⁰ İşte insanı aşan ve yücelten böylesi işlevleri nedeniyle bu sevgiye "işlevsel sevgi" denilebilir kanaatindeyiz. Bu sevgi türünde, karşıdakinin hata ve kusurlarına rağmen onu sevmek, onun iyiliğini kendi iyiliğinden çok düşünmek vardır.²¹ Çünkü işlevsel sevgi, bir tür Yaradanla, evrenle, insanlar ve diğer canlılarla bütünleşme deneyiminin yaşandığı bir sevgi çeşididir. Kişinin kendini daraltan ve yabancılaştıran bağlardan kurtulması sürecidir. Kendisini daraltan bağlardan kurtulan insan, bütün özünde taşıdığı insancıl zenginlikleri işlevsel kılabilir. Bu süreçte kendini merkeze almak, incelemek, başkalarını yargılamak, irdelemek yoktur. Çünkü herkes kendi potansiyellerini geliştirmek, iyi ve güzel işler yapmakla meşguldür.

"Fariza her kişiye kendü sözü

Bakar kendi yoluna kendi gözü"

.....

"Özünü gözleyen kimseye bakmaz

*Dahu iş dirisen ol yana akmaz"*²²

Yunus'un aşk kavramının bir diğer boyutu da, cefa ve yoklukta mutluluk aramaktır. Bayraktar'a göre, varoluşsal aşkın işlevsellik sürecinde olabilecek iki aşk yaşantısı vardır. Bunlardan birisi dünyalık aşka karşılık gelecek olan "komedik aşk"tır. Bu aşk, genel geçer ve aldatıcı olup, asıl olan diğeridir. Ona da "trajik aşk" adını veren Bayraktar'a göre, bu aşkta gülmek yerine ağlamayı, sefâ yerine cefâyı, varlık yerine yokluğu, ölmeden önce ölmeyi, tokluk yerine açlığı, zenginlik yerine fakirliği tercih etme vardır.²³

Kişi, kendini bilme ve kendini olma çabası içine girmediği âvâredir. Yunus'a göre eğer bu çaba içine girilirse, insan ancak kendi yapıp-edegeldiklerinin muhasebesiyle meşgul olur. O kadar ki, bu, başkalarıyla uğraşmaya zaman ve imkân bırakmaz:

"Nice bir avaralık sana böyle

Özünle iki gün olsan ne ola

²⁰ Fromm, *Sevme Sanatı*, çev. Selçuk Budak, 4. baskı, Ankara, 1997, ss.27-28.

²¹ Nuran Hortaçsu, *İnsan İlişkileri*, 2. Baskı, Ankara, 1997, s. 34.

²² Mustafa Tatçı, *Yunus Emre Divanı, Risaletü'n-Nushiyye III, Tenkitli Metin*, Ankara, 1991, ss. 127-128.

²³ Mehmet Bayraktar, *Yunus Emre ve Aşk Felsefesi*, Ankara, 1991, ss. 37-43.

.....

*Eğer görseyidin kendi amelün
Kimseyi anmaya kalmazdı halün" ²⁴*

Yunus'taki işlevsel sevgi, bu nedenle emek ister. Çalışmayı ve yorulmayı, sürekli üretken ve dinamik olmayı gerektirir:

*"Olup hod-bîn oturma döşeğinde
Müdamî kâyim olgıl işiğinde" ²⁵*

Madem ki çalışmak ve yorulmak vardır, yer yer yılgınlıklar ve tahammülü zor durumlar da olabilir. Bu yol, zor ve sabır gerektiren bir yoldur. Sefâ için cefâ gerekir. Onun için Yunus Emre, insanlığı işlevsel sevgi yoluna davet ederken bu durumu peşinen hatırlatır ve uyarır:

*"Usan olma niçeme yol emindür
Haramî çok bu yolda pür-kemindür" ²⁶*

Ona göre bu yolda ahd ile vefa, zevk ve sefâ kadar cefâlar da kaçınılmazdır. Cefâlar, en çok insanın kendi nefisinden, benliğinden kaynaklanır. Çünkü mücadele edilmesi en zor olan şey, arzu ve ihtirasların bırakmadığı nefislerdir. İşte bunun içindir ki Yunus nefisinden şikâyet ederek şöyle der:

*"Ne diyeyim neyleyeyim nefis elinden hırs elinden
Derdim kime söyleyeyim nefis elinden hırs elinden" ²⁷*

Yunus Emre'ye göre, işlevsel sevgiyi yaşantılama yolunda zor da olsa mücadele sabırla devam etmeli, asla yılgınlığa düşülmemelidir. Sonuçta insan, yaşadığı işlevsel sevginin ona tattıracağı kendini varoluşsal bir düzlemde anlamlandırma sonucu doğacak mutluluk ve iç huzurunu elde edebilecek ve sabırla mücadele etmekten kârlı çıkacaktır:

*"Şunun kim dünyede sabr ola yarı
Safâ vü zevk olur her lahza kârı*

*Fida cânım sana iy sabr eyesi
Ki sabr oldı benüm cânım gıdası*

²⁴ Tatçı, *a.g.e.*, ss. 129-130.

²⁵ Tatçı, *a.g.e.*, s. 69.

²⁶ Tatçı, *a.g.e.*, s. 86.

²⁷ **Tam ve Tekmil Yunus Emre Divanı**, s. 254.

*Yunus sabrıyla olur işün müyesser
Bulursun sabrıyla bir mülk-i diğer”²⁸*

Yunus, bu işlevsel sevgi sürecinde mücadele edilmesi gereken insanın benliğindeki kimi olumsuz duygular yahut aşılmasında insanın zorlanacağı engellerden de söz eder. Bunların her hangi birinde takılıp kalanların, psikolojik bir ölümü tercih etmiş olacaklarını anlatmak ister. Fiziksel olarak yaşıyor gibi gözükse de, yabancılaşmış algı ve davranışları nedeniyle sevmeyi ve üretmeyi beceremeyen bir anlayış, bireyin psikolojik ölümü demektir. İşlevsel sevgiyi engelleyen tutkuların kuşattığı böyle bir insan, öncelikle kendi iç insanî yetilerine karşı duyarsız olacaktır. Çevresine karşı da verici ve fedakâr olamayacak, kendini yok eden ve dış dünyayla sağlıklı ilişki kuramayan narsistik bir kişiliğe dönecektir. Kişilik ve kimliğinden ilişkilerine kadar her konuda sahte ve yüzeysel kalacaktır. Sevgi yaşantısı da ısmarlama yahut sözden öteye geçmeyen içi boşaltılmış bir kavram olmaktan öteye bir anlam ifade edemeyecektir. O halde bu insan kimdir ve anlamı nedir? Sağlıklı öz-ilişki kuramadığı kendi benliğini nasıl algılamaktadır? Yunus Emre, böyle bir insanın kim olduğu sorusunun ve adının bile cevabının olmadığını şu dizeleriyle anlatır:

*“Göre ne hâldedür cânun u cismin
Ne kimsesin sen ü yâ nedür ismün?”²⁹*

İnsan bu halde "var olan ben"le, olması gereken "ideal ben" arasına o kadar mesafeler koymuştur ki, maskeler altında kaybolmaya yüz tutan bu ben, Yunus Emre'nin şu dizelerde anlattığı gibi artık unutulmakta, bir nevi yokmuş gibi olmaktadır.

*“Özün bilmege kim mikdârı yokdur
Ona var dimenüz bilün o yokdur”³⁰*

Aşkın İşlevselliğini Engelleyen Tutkular

Aşkın işlevselliğini diğer bir deyişle işlevsel aşkı engelleyen bu içgörü yoksunluğu ve içsel yoksulluğa yol açan tutkular, aslında tüm dinler ve düşünce tarihindeki idealist düşüncelerin de insanları uyardıkları kaygan zeminler olarak görülebilirler. Yunus, ayağımızı sağlam basmak için bizi bunlara karşı uyanık olmaya çağırmakla kalmaz; Bunları tek tek ele alarak, bizleri bunlardan sakınmaya davet eder. Bunlar, öfke, kibir,

²⁸ Tatçı, a.g.e., s. 79.

²⁹ Tatçı, a.g.e., s. 89.

³⁰ Tatçı, a.g.e., s. 103.

doğruluktan uzaklaşmak, gıybet etmek, bühtan atmak, haset ve cimrilik gibi olumsuz yaşantılardır. Bu yaşantılar ona göre insanı, kendi özünü görerek işlevsel sevgiyi yaşatmaktan alıkoyar:

*“Bu ne kuteh nazar, bu ne firâset
Ki bir dem olmadun kendünle halvet”*³¹

Bu, insanı daraltan, sikan ve kendi içine hapseden olumsuz yaşantılar, bireyi içsel çürümüşlüğe, iç yoksulluğuna ve sevgisizliğe götürür. Şimdi bu yaşantılardan biri olan kibir konusunu örnek olarak ele almak istiyoruz.

Narsist kişilik özelliklerinden biri olan kibre kapılan insan, işlevsel aşkı yaşayamaz ve insan olmanın anlamını çözemez. Bunu Yunus şöyle ifade eder:

*“Hakka giden yolu gönli içinde
Göremez ol anı yaddur ilinde”*³²

Kibirli insan, kendi kişiliğini veya kişiliğinin belirli bir bölümünü narsizminin hedefi yapan kimsedir. Kendisinden farklı olanlarla uyuşamaz, anlayamaz, paylaşma ve birlikte yaşamayı beceremez. Bu narsistik yönelim, bireyi kendini kapattığı dünyasında tek başına kalmaya mahkûm eder.³³ Çevresiyle ilgilenmez ve ona yol gösterecek olan özündeki iç ışığını karartır:

*“Tekebbür ehlinün nazarı yokdur
Anuniçün gönülde nûrı yokdur”*³⁴

Kibir, insanın çevresiyle ilişkilerini zayıflatıp, onu yalnız bırakır. Yalnız insan, gerçekte kendini beğeniyor gözükse de, kendisiyle çatışmalı ve huzursuz kimsedir. Aldatıcı ve yapay bir benlik algısı ile kendine kurduğu dünyada yaşamaktadır. Bu bağlamda Yunus bu dünyayla savaşmayı gerekli görerek, şu dizeleri dillendirmiştir:

*“Sakıngil olmayagil kibrile yoldaş
Kibir kandayısı onunla savaş”*³⁵

Kibrin kuşattığı benlik, bireyin varoluşun özündeki sevgiye ulaşmasını engeller. Benlik kuşatılıp, kalp gözü perdelenince, güzel ve çirkin algısı birbirine karışır. Hayata bir yanılısma ile bakılır. Yalnızlık kaçınılmaz bir kadermiş gibi algılanır. Bu, bireyin,

³¹ Tatçı, *a.g.e.*, s. 89.

³² Tatçı, *a.g.e.*, s. 48.

³³ Fromm, **Yaşama Sanatı**, çev. Aydın Arıtan, İstanbul, 1997, s. 93

³⁴ Tatçı, *a.g.e.*, s. 47.

³⁵ Tatçı, *a.g.e.*, s. 47.

yalnızlığıyla baş edebilmek için geliştirdiği bir savunma mekanizmasıdır. Birey, korkak ve güvensiz olmasından beslenen bu davranışını, normal ve zorunlu bir davranış gibi görür. Gerçekte kibir, haset v.b. egoistik davranışlar yoluyla birey, bir öz yabancılaşmaya kapı aralar. Davranış yerleştikçe ve pekiştikçe, yabancılaşma derinleşir. Kişi, var gözükmür ama içsel yokluğu yaşamaktadır:

*"Hasüd bir kişidür deyim o rencür
Vücudu sağ iken renc ile mahkur"³⁶*

Oysa alçakgönüllü olan ve başkalarına küçümseyici ve alaycı gözle bakmayan kimseler, kendisi ve çevresiyle barışık, kendini ve başkalarını değerli gören kimseler olarak, iç dünyası zengin ve canlı bireylerdir. Onlar sahî kişiler, yani gerçekte insan olmanın anlamını yakalayabilmiş³⁷ ve ruh sukûnetine erebilmiş kimselerdir:

*"Sahî kişidir uçmaya bakmaz
Ki tac ü hulleye hüriye akmaz"³⁸*

Onlar için herkes değerlidir. Hiç kimse küçük görülmemelidir. İşte bunun içindir ki Yunus, kendine ve tüm insanlara şu dizeleriyle çağrıda bulunur:

*"Tehi görme kimseyi
Hiç kimsene boş değil
Eksiklik ile nazar
Erenlere hoş değil"³⁹*

Sonuç

Sonuç olarak Yunus Emre'nin şiirlerinde hayat bulan işlevsel sevgi, karşılıksız ve fedakâr sevgidir. Özünde umut ve üretkenlik taşır. Hayata ve insanlara güvenle bakabilmeyi ve "vermek" merkezli iletişim ve paylaşımı öngörür. Böyle olunca sevgi, bireyin kendi benliği dışına taşarak, başka insan ve varlıklarla bir olması ve bütünleşmesi anlamına gelir. Özünde her şeye ve herkese karşı "vermeye" hazır olmak olan işlevsel boyutuyla sevgide, yalnızca bir kişiyi, bir grubu sevmek, işin özüne ters düşer. Zaten bu sevgide, sevilme nesnelere ayırmak, kategorileştirmek, insani potansiyelleri harekete geçirememek, bu dünyanın ve yaşamının anlamını çözememektir. Varoluştan uzaklaşmayı

³⁶ Yunus Emre, *Risalat al-Nushiyye ve Divan*, haz. Abdülbaki Gölpinarlı, s. 87. Şiirde geçen *Mahkur* kelimesi, dertten yok olmuş, *Rencur* kelimesi ise dertli anlamına gelmektedir.

³⁷ Fromm, *Yaşama Sanatı*, s. 110

³⁸ Yunus Emre, *Risalat al-Nushiyye ve Divan*, haz. Abdülbaki Gölpinarlı, s. 108.

³⁹ Yunus Emre, *Risalat al-Nushiyye ve Divan*, haz. Abdülbaki Gölpinarlı, s. 175; .Bursalı, *a.g.e.*, s. 163.

ve Yaradanın özüne sevgiyi koyarak yarattıklarını görmemeyi gerektirir. Bu, işlevsel sevgi olamaz, olsa olsa durağan ve pasif sevgi olabilir. Oysa varoluşun özünde sevgi vardır ve varolan her şey özde güzel ve sevilesidir. Bu yüzdendir ki Yunus şöyle seslenir:

"Elif okuduk ötürü
Pazar eyledik götürü
Yaradılmışı hoş gördük,
Yaratandan ötürü" ⁴⁰

Yunus'a göre, yaratılan her şey Yaratanla başlayan bir sürecin sonucu olarak özde güzeldir ve sevgiyi hak etmektedir. Yaratılmış olanlar, daha önce de belirtildiği gibi, seven bir Allah'ın alametleridir.⁴¹ O halde sevmek, bir elbise gibi giyilip kuşanırsa bir dış görüntü değil, kökü var olmaya dayanan bir yaşantı sürecidir. Sevgi, işlevsellik kazandığı yerde yaşamının, her dem yeniden var olmanın, hem sevmenin, hem sevilmenin karşılığıdır. Bu bitimsiz yaşantı, aynı zamanda mutluluğun mekânıdır. O halde bu aşamaya ulaşarak mutluluk mekânında yaşayan insanı, bir sırra ermiş olarak görmek yanlış olmayacaktır. Bu sır, Yunus Emre'de mutlulukla harmanlanmış ama günübirlik anlamında düşünüldüğünde onu da aşan bir doruk deneyim olarak gözükmektedir. Hayatın anlamını çözenin anahtarı ve bitimsiz bir yaşantının adıdır:

"Benim dilim kuş dilidir benim ilim dost ilidir
Ben bülbülüm dost gülümdür bilin gülüm solmaz benim" ⁴²

Kaynakça

- Bayrakdar, Mehmet, **Yunus Emre ve Aşk Felsefesi**, Ankara, 1991.
Bursalı, Mustafa Necati, **Tam ve Tekmil Yunus Emre Divanı**, İstanbul, 1954.
_____, **Yunus Emre Hayatı ve Bütün Şiirleri**, İstanbul, 1981.
Çınar, Aliye, "Yunus emre Düşüncesinde Hayat ve Ölüm Teması", **X. Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni Bildirileri**, Haz. Erdoğan Boz, Eskişehir, 2011.
Demirci, Mehmet, "Yunus'ta Aşkın Dinamizmi", **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, 1995.
Erdem, Hüseyin S., "Yunus Emre'de İnsanın Varoluşsal Gerçekliği", **X. Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni Bildirileri**, Haz. Erdoğan Boz, Eskişehir, 2011.
Ergün, Mustafa, **Yunus Emre'de Tasavvuf ve Eğitim**, Malatya, 1991.
Fromm, Erich, **Sevgi ve Şiddetin Kaynağı**, çev. Selçuk Budak, 4. baskı, Ankara, 1997.
_____, **Sevme Sanatı**, çev. Selçuk Budak, 4. baskı, Ankara, 1997.

⁴⁰ Abdülbaki Gölpınarlı, **Yunus Emre**, İstanbul, 1995, s.9.

⁴¹ Bilal Kemikli, **Sufi-Aşk ve Ölüm**, İzmir, 2007, s. 18

⁴² Gölpınarlı, *a.g.e.*, s. 62.

- _____, **Yaşama Sanatı**, çev. Aydın Arıtan, İstanbul, 1997.
- Gölpınarlı, Abdülbaki, **Yunus Emre**, İstanbul, 1995.
- Hortaçsu, Nuran, **İnsan İlişkileri**, 2. Baskı, Ankara, 1997.
- Kemikli, Bilal, **Sufi-Aşk ve Ölüm**, İzmir, 2007.
- Pala, İskender, "Yunus Emre'de Ölüm Düşüncesi", **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, 1995.
- Tatçı, Mustafa, **Yunus Emre Divanı, Risaletü'n-Nushiyye III, Tenkitli Metin**, Ankara, 1991.
- Türer, Osman, "Yunus Emre Barış ve Mutluluk", **Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri**, Ankara, 1995.
- Vural, Hanifi, "Yunus Emre'de Ölüm Düşüncesi ve Ölüme Dair İfade Sıklığı", **X. Uluslararası Yunus Emre Sevgi Bilgi Şöleni Bildirileri**, s. 983.
- Yakit, İsmail, **Yunus Emre'de Sembolizm**, İstanbul, 2009.
- Yaran, Cafer Sadık, "Mevlana ve Yunus Emre'de Dinler ve Mezhepler Arası Barış. Nedenler ve Çözümler", **Din ve Dünya Barışı, Uluslararası Sempozyum**, İstanbul, 2008.
- _____, **Bilgelik Peşinde Din Felsefesi Yazıları**, Ankara, 2002.
- Yunus Emre Divanı**, haz. Faruk Timurtaş, Ankara, trs.
- Yunus Emre, **Risalat al- Nushiyye ve Divan**, haz. Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul, 1965.